

Сім'я молоденької Явдохи помирає від голоду, як і багато інших родин у Мачухах. Дружина радянського комісара Соломія то практикує лікувальне голодування, то несамовито «заїдає» втрату дитини і байдужість власного чоловіка. Представник сільської влади Свирид узагалі заплутався в почуттях і не знає, що зараз керує ним – закохане серце чи партія. Здається, усі ці люди такі різні, що між ними – нездоланна прірва. Та вони ще не знають, що насправді йдуть одне одному назустріч. Йдуть, аби нарешті обійнятися і збудувати крихкий міст понад ненаситним мурашником своїх мучителів.

Роман отримав третю премію «Коронації слова» 2021 року. LB.ua публікує фрагмент книжки.

Тоді-то десь і пропала Мелашка.

Вискочила з хати, доки я на бабиному горищі марно дрантя перебирала, аби хоч чогось істивного знайти, а Мирось, змучений, куняв, – та й щезла безвісти. До пізньої ночі ми її обшукалися – все дарма. Мама очі виплакала, я все Миросеві вичитую, що недогледів. Сидить Мирось, мовчки сидить – навіть не огризнеться, а далі так нас із мамою як оком своїм вузьким зміряє:

– Вона ж той... все одно чужа... Їсти на всіх не хватає... – Мовить, а сам лице до запічка одвертає, видно, що мучать його ті слова...

Не знаю, аж тоді, чи, може, іще раніше ми стаємо такі чорні, такі мізерні, гідкі... Голод вилущує нас із людської подобі, наче соняшникове зерня зі шкаралупи, а далі кладе на зуба: «Ось, нутро, ваше, – говорить, – ваша людська серцевина. А зараз клацнуть зуби – і не стане. Шкаралупа лише зостанеться...»

І нам страшно.

Спершу страшно.

А потім мізерніємо, маліємо, перестаєм одчувати ту серцевину... Мелашку до чужих записуємо, шукати зупиняємось, затискаємо у собі плачі, тамуємо голосіння. Ніби й не було її з нами два місяці, ніби не її голос ворухив наші стіни од одвірків і до запічка, ніби не з нею ділили останнє, що мали і од чого повільно умираємо...

Од ранку до ночі Мачухи трусить буксир. З усіх боків нас, мов кури, обцокотали. Викачують вже не хліб, не бурячину, не прогнилу картоплю – викачують життя. Нас викачують із життя. Життя котиться кудись туди, де немає ні горя, ні печалі... Сава Туз із червоними комісарами злигався, Тузиха бабську бригаду водить – самі жінки, комуністки харківські. Вони іще лютіші, іще більше хату перевертають. Із-під дітей малих вузлички з кашею забирають, з-за пазух витрушують. Жінки, а іншу жінку не пожаліють...

Наші печі, жорна, поли потрошено, клуні, комори, сараї розібрано. Сади біля хат повирубувано на дрова, до сільради звезено. Прозорим стало село, неозорим стало. Порожнем стоїть. Ген далеко од краю до краю проглядається. Хати з розваленими стріхами вадять окові проглядати углиб... Сліпнуть очі од того видива. Таки правдиво сліпнуть. Вузькими стають, мутними, западають,

наливаються водою, котра вже, може, і не солена – повиїдали ми сіль, і нас сіль повиїдала...

За що ж розпинають нас? А хто знає?

Пам'ятаю, смеркома обійшла нас червона бригада.

– Дивно, – мама од зимної шиби одлипає і тривожно хреститься. – Чогось минули. Певно, дійшло, що нема чого ловити. Тільки сказала, тільки на середину хати вийшла, руками за край старенького ліжника взялася – єдиного, що у нас зостався, – аби у запічку Мелашчиному прибратися, аж у двері як загупає, як застугонить – сусід далекий пригнався сам не свій, на одвірок сперся, оддихується – колотить ним до одвірка.

– Вона то... Ганнусю, прости... Вона од голоду то... здуріла, видно! Ото рах?ба! Не знаю, що буде! Ой, не знаю, що буде! З дітьми як?! Треба бігти! – кричить-видихає із себе слово за словом, парує йому спина з-під облізлого кожуха...

Ми з Мироськом одіж похапали та й бігом за двері. Летимо Мачухами – зледенілої землі березневої під слабими ногами не чуємо. Мама – десь за нами нагонцем. Кулі так скоро не літають, як ми туди, у ту високу дерев'яну хату влітаєм. Пригналися – а тихо там. Ніхто не плаче. Ніщо не дише. Молодиця Ількова на лавці коло печі сидить. Чудна така сидить, усміхається, наче хмільна, наче з гостини пишної прийшла та й плечі до грубки гріє... У хаті теплом чути, дух такий стоїть дивний, солодкий, ні на що не схожий.

– Тс-с-с... – видивляється нас у порозі й прикладає палець до рота. – Діти сплять. Повечеряли ми та й спати хочемо. І я би спала, але скоро усі поприходять та й діти мені побудять. Мушу пильнувати...

Нічого спочатку не тямлю я – мовби Господь обухом мене по голові вгатив і перебив розум. А потім доходить... Ну, і висну в Мироська на руках. Життя у мені пересихає раптом, як пересихає ріка серед пісків, і я опадаю. А коли ніч одпускає мене доживати своє пекло, то вже сумирно лежу посеред сусідської хати, а навколо мене щось таке, чого я не розумію, не можу усвідомити одразу, не маю сили... Плачуть розтривожені діти, протяжно вис мій Мирось, тонко пищить Ількова молодиця:

– А най би тебе, Петре! А най би тебе! Ілька ми давно доїли! А що? Люди їдять, то й ми їли! Він отамо, за хатою, впав і замерз! На морозі довго сохраниявся. А діти голодні, знаєш?! Я їм щоднини потроху од нього давала. А дивіться, які в мене діточки файні поробилися! Одійшли трохи! А то що було би з ними? Як отих всіх – у яму? Ну, куда, куда, скажи? У яму?! Ількові все одно вже – чи він під землею, чи на землі. Дух його до Бога злетів. А я хоч діти мала чим годувати. Раненько за хату піду собі, троха од нього врубаю, та й доста нам на день. Багато не можна – кишки порозриває... У піч запхаю горшок, діти зі сну повстають, нагодую, вікна поодчиняю, аби добре провіяло, аби ніхто запаху не учув... Бо однімають тепер. Лишень десь зачують, що сім'я вечерю добула, та й приходять у хату...

- То я Ілька поховав! - кричить-надривається Петро, груди руками тримає, аби серце на діл не випало. - Думав, оті конателі його так порубали! Та де би я міг подумати, що твоя робота, що ти тіло рубаєш поволі!

Підводжу тяжку голову і шукаю свого Мирося. Знайшла - ніби зі свіжим мерцем очима зійшлася:

- Що є, Миросю?! Де Мелашка?!

- Отамо... - опухлою своєю рукою Мирось показує мені кудись вправо, на діжечку... - Тут вона, Дусько...

Я вже нічого їм...

Голод закриває мені рота, забиває іржавим цвяхом, завалює, закидує глиною, перегноем, сипучою тринною, робить мене німою, безмовною, безшелесною. Він оселяється на мені, на моєму лиці, на моїх щоках, на моїх губах, розціплює їх, запускає коріння аж у саму горловину і приростає там. Я не можу... нічого не можу... навіть закричати... з натугою вдихаю не життя - смерть... і видихаю її... Ніби з іншого боку світу мене проштрикують чужі голоси:

- А я їй і кажу: «Ходи до тітки. Ходи. Дам тобі їсти, корова у мене - молочка дам, дам червоні чобітки...» - Ількова молодиця вже не так пронизливо пищить - притихла. Її голос витягує мене з якогось провалля, волочить мою зціплену душу за собою і я змушена чути її, чути кожне її слово, чути, як вона дише, як чухає шкіру на голові обома руками... - А я маю! - вона зривається на рівні ноги і мчить до скрині. Одкидає мальоване віко і копирсається там, перегнувшись у поясі, а далі дістає червоні чоботи і жбурляє під ноги Петрові з Мироськом. - Маю-маю, не думайте собі! Усе на хліб виміняла, а чобітки малій на виріст тримаю. Добрі вони. Такі потім ніде не купиш...

Ціле моє життя перед очима стоїть той день, коли голод руками Ількової молодиці засолив моє серце в діжці...

Пам'ятаю, як її селом у холодну ведуть. Отак, як у хаті застали, - напівголу і босу - женуть її, штурхають в плечі, аби скорше йшла. Жалю ніхто не має. Меласині останки у неї руках, вона їх поперед себе, мовби на таці, несе. Розсіл із білого понівеченого тільця на сніг крапає, без крові вже крапає... Одмокло...

Вона йде і не пручається.

- Ілька, - весело гукає невідь-кому так голосно - аж мені череп навіпіл лускає. - І нащо було її солити? - Казала тобі - не соли. Видиш, що із того тепер? Вона ж така біленька була, така гарна. Я би її і так їла, без солі, без кропу...

- Боже! - благаю я, - дай сили добути се життя, дай сили дійти, дійти нині, дійти хоч до сільради, хоча б до миті, аби побачити, як у когось із отих червоних катів трісне серце од болю, од страху; як їм хоч комусь випадуть очі од того гіркого видива, котре вони байдуже споглядають щодня; як їм повилазить, як їм потече з-під повік чорна кров... скапає на сніг каламутний розсіл...

Отак я молюся годину-другу, та суду ніякого навіть і нема. Розганяють нас палицями, а Ількову молодицю просто замикають у холодній, так разом з Мелашкою і замикають.

Що вона далі з нею там робить?

Вона її доїдає, Господи?

Усе моє життя я думаю про це і не знаходжу слів, аби знову заговорити...

Кілька годин стережуть замок холодної, аби ніхто не прийшов з божевільною Оксаною розквитатися. А далі не знаю, де її дівають. По дітей її дядина із Твердохлібів прибуває... Забирала та й плакала гірко. Сама вже опухла, а тут іще дітей двійко... Пищало їй на руках найменшеньке не своїм голосом... Мами хотіло...

Голод розриває наші міцні обійми, розкидує нас хатами, селами, містами, розводить у різні боки, аби, врешті-решт, ми всі зібралися в одній велетенській бездонній ямі, котра ніяк не може насититись людським перегноем.

Червоні мурахи викрадають наших немовлят, виймають їхні лялечки із колисок, одлучають од грудей материнських, вигодовують з них колонії нових яничар, і наші діти виростають уже не людьми – манкуртами, мурашиними невільниками, котрі усе своє життя служитимуть Червоній Мачусі, добуватимуть для неї їжу, а якщо треба – помиратимуть заради її блага.